

ANKARA
CENTO KÜTÜPHANECİLİĞİ GELİŞTİRME
SEMİNERİ RAPORU

Çeviren :
Necmeddin SEFERCİĞLU
D.T.C.F. Kütüphanecilik Kürsüsü Asistanı

G İ R İ Ő :

Bu CENTO semineri, Bölgedeki kültürel ve teknik kalkınma için, her çeşit kütüphanenin gelişmesi zaruretine derinden inanmıştır. CENTO ülkelerinde, süratle artmakta olan okuma materyalinin temini hususunda büyük bir arzu duyulmaktadır. Bundan dolayı, biz, bu ihtiyaçların karşılanması için, yeterli kütüphanelerin vücuda getirilmesine ve idame ettirilmesine geniş rüçhan hakkı tanınması gerektiği düşüncesindeyiz.

Zamanımızın sınırlı oluşu ve tartışılan konuların vüs'ati sebebiyle, CENTO Bölgesinin maruz bulunduğu malî kaynaklar, personel, eğitim, binalar ve kendisini hissettiren kitap artışı gibi bir çok teferruatlı meseleye temas edemedik. Bu yüzden, bazı ilgili konularla birlikte, kütüphanelerin üç ana safhası üzerinde durduk. Genel teşkilatlanma ve işbirliği plânlarında, ülkelere göre, onların hükümet düzenlerinden doğan farklar olacaktır.

Bununla birlikte, esas görev, hemen yeterli ve ekonomik olacak bir kütüphaneler sistemi meydana getirmek için ne gerekli olduğunu belirtmek ; ülkenin malî gücüne göre gelişmeyi sağlamak ; genel okuyucu hizmetlerinin çeşitli durumları arasında mevcut dengeyi teminat altına almaktır.

Okuldaki veya halk kütüphanesindeki çocuklar, iş adamları, hastalar.. için özelleştirilmiş olan hizmetlerin temini konusu üzerinde de, kısa bir temas istisna edilirse, durulmamıştır. Bu, onların önemsiz olduğu manasına gelmez. Özellikle okul kütüphaneleri, her okulun öğretim materyalinin bölünmez bir parçasıdır.

Bu temel tavsiyelerimize mesnet teşkil eden tartışmalar çok faydalı olmuş, ancak mahallî şartların teferruatlı şekilde plânlanması ve müta lâası ile ortaya çıkabilecek olan birçok mesele münakaşa edilmiştir. Bununla birlikte, biz, metod ve aksiyon bakımından teferruata girmediği-

miz başlıca hususlarda ne düşündüğümüzü açıkladık. Bu tavsiyeler, hükümetlerin tetkiki için genel bir rehber olarak mütalâa edilebilir.

I. HALK KÜTÜPHANELERİ

Gaye ve maksat

1.— Halk kütüphanesinin gayesi, bütün vatandaşların bilgi, eğitim ve eğlenme maksadıyla kitaplara serbest olarak ulaşmasını sağlamaktır.

2.— Halk kütüphanesi, esas itibariyle resmî eğitimin vasıtalarından biri değildir; fakat çalışmaları eğitim kurumları ile yakından ilgili olmalıdır.

3.— O, daha çok ihtisaslaşmış diğer kütüphanelerle rekabete girişmemelidir.

4.— Gayeleri kültürel ve ilk merhalede öyle kalmalıdır.

5.— Halk kütüphanesinin nihai gayesi nerede olurlarsa olsunlar, yaşları ne olursa olsun, nerede yaşarlarsa yaşasınlar veya cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün vatandaşlara tam bir kütüphane hizmeti vermek olmalıdır.

6.— Kitapların evde okunmak üzere ödünç verilmesi halk kütüphanesinin başlıca görevidir. Periyodiklerin ve gazetelerin temini ile ilgili hususların bu fonksiyonu gölgelemesine müsaade edilmemelidir.

Bu gayenin tahakkuku için

7.— Kütüphane kanunları gereklidir ve bunlar mecburî olmalıdır.

8.— Halk kütüphanesi bağımsız bir hizmet statüsüne malik olmalıdır.

9.— Gerekli durumlarda istişare edilen, şümulü bir kontrol yetkisini haiz bir merkezî İdare makamı bulunmalıdır.

10.— Meslekten olmayan yetişmiş personel tarafından desteklenmiş elverişli bir halk malî yardımının teminine çalışılmalıdır.

11.— Halk kütüphanesi esas itibariyle mahallî bir teşkilât olduğuna göre, idârî teşkilâtın müsaadesi nisbetinde, mahallî bir kontrole ve mahallî bir bütçeye bağlı olmalıdır.

12.— Yeni bir halk kütüphanesinin gelişmesinde, ilkin şehir ve kasabalar dikkate alınmalıdır.

13.— Kütüphane için seçilen alan çok küçük veya çok büyük olma-

malıdır. Bu yer tesbit edilirken, coğrafi durumu ve ulaştırma imkânları hesaba katılmalıdır. (1)

İdare ve teşkilât

14.— Halk kütüphanesi ücretsiz olmalıdır; onun kullanılması kullananlara doğrudan doğruya veya gizli bir yük tahmil etmemelidir.

15.— Raflara gidiş engellenmemelidir. Okuyucular istedikleri kitabı seçmekte serbest olmalıdır.

16.— Halk kütüphanesi gayri resmîdir, yâni merasimsizdir. Kullanılan kayıtlayıcı yönetmelik ve tüzüklerle asgarî hadde tutulmalıdır.

17.— Kütüphane teknik ve usulleri basit olmalıdır. Kitaplar sık sık gözden geçirilen tanınmış sistemlere göre kataloglanmalı ve tasnif edilmelidir.

Personel :

18.— Bütün halk kütüphanelerinde kütüphanecilik eğitimi görmüş personel hizmet etmelidir.

19.— Meslek eğitimi görmüş kütüphaneciler için, ücret dereceleri kaliteli personeli cezbedecek yeterlikte olmalıdır.

20.— Gelişen bir kütüphane sisteminde gönüllü personelin kullanılması gerekebilir, fakat bu sınırlandırılmalıdır.

21.— Kütüphaneciler birbirlerini tanımak ve fikir teatisinde bulunma imkânlarına sahip olmalıdırlar. Meslek dernekleri kütüphane amaçlarının gelişmesinde faal rol oynamalıdır.

22.— Kütüphaneciler tarafından yapılmak istenen gereksiz ihtisâşlaşmalar, kütüphane gelişmesinin ilk merhalesinde teşvik edilmelidir.

II. MİLLÎ KÜTÜPHANELER :

1 — Bir millî kütüphanenin esas görevi, ülkeye ait ve ülke hakkındaki edebiyat, sanat ve bilim ürünlerini ve göze - kulağa hitap eden malzemeyi toplamak, saklamak ve hizmete sunmaktır.

2 — Bir millî kütüphanenin asıl görevi ülkede veya ülke hakkında

(1) Teklif edilen asgari nüfus birimi 50.000 okuryazar (UNESCO'ya göre) veya 60.000 vatandaş (Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de) dir. En yukarıda Limitin 1.000.000 kişi olması gerektiği dikkate alınmalıdır. Coğrafi şartlar ve nüfusu her zaman müesir faktör sayılmazlar.

yayımlanmış malzemeyi toplamak olmakla birlikte, başka ülkelerden, zarurî olan malzemeyi de toplamalıdır. Bu genel koleksiyonun genişliği, ülkenin yeri ve diğer ihtisas kütüphanelerinin varlığı ile mahdut olmalıdır.

3 — Millî kütüphane bir araştırma merkezi olarak hizmet etmelidir. Diğer kütüphanelerdeki araştırmalara da yardımcı olmalıdır.

4 — Millî Kütüphane ülkedeki diğer kütüphanelerle başarılı bir işbirliği vücutte getirmek için, herhangi bir bilim alanındaki araştırmaya imkân sağlamalıdır.

5 — Bütün kütüphane malzemesi doğru olarak tasnif edilmeli, tamamen kataloga geçirilmeli ve elverişli okuma salonu kolaylıklarıyla, binalar içinde okuyucuların istifadesine sunulmalıdır.

6 — Millî kütüphane, ülkedeki bütün yayınlar için, resmî bir derleme merkezi olmalıdır.

7 — Millî kütüphane, ülkede yayımlanmış bütün kitap ve risalelerin kaydını ihtiva eden millî bibliyografyanın hazırlanması ve yayımı hususunda bir otorite olarak hareket etmelidir.

8 — Millî kütüphane, ne ile ilgili olursa olsun, ülkenin bibliyografik kaynaklarının kaydını tutmalıdır. Toplu katalogun telifi, yabancı yayınlara ve millî kütüphanede bulunmayan yerli eserlere hasredilmelidir.

9 — Millî kütüphane süreli yayınların toplu listesini hazırlamalı, yayımlamalı ve ülkede yayımlanmış bütün dergilerin indekslenmesinde önyak olmalıdır.

10 — Millî kütüphane her çeşit kütüphane malzemesinin millî ve milletlerarası ödünç verilme işlemleri için düzenleyici bir büro olarak hizmet görmelidir.

11 — Millî kütüphane fazla kitapların milletlerarası mübadelesinde düzenleyici bir büro olarak hizmet etmelidir.

12 — Millî kütüphane, dışarıdan istenilen bütün malzemeler için, ülkedeki diğer önemli kütüphanelerin işbirliği ile, müşterek bir aksesyon satınalma plânı gerçekleştirilmelidir.

13 — Millî kütüphane, kütüphanecilerin kütüphane içi eğitiminde bir merkez olarak hareket etmelidir.

14 — Millî kütüphane meselâ kataloglama kurulları, tasnif plânı, konu başlıkları listeleri ve kartların sıralanması ile ilgili kurullar.. gibi görevlerine uyan kütüphane lavazımını hazırlamalı, tecrübe etmeli, adapte etmeli ve yayımlamalıdır.

15 — Millî kütüphane bütün ülke için bir kataloglama merkezi olarak hizmet görmeli ve diğer kütüphanelerin kullanması için katlog kartları basmalıdır.

16 — Millî kütüphane fotokopi kolaylıkları sağlamalıdır.

17 — Millî kütüphane kendi dergi, bültenlerini muntazam şekilde yayımlamalıdır.

18 — Millî kütüphane kitap ticaretine olan ilgiyi, naşir ve kitap satıcılarla işbirliğini teşvik etmelidir.

19 — Millî Kütüphane bağımsız ve yeterli bir bütçeye sahip olmalıdır.

20 — CENTO Bölgesindeki millî kütüphaneler diğerlerine yardım etmeli ve özel kataloglama bilgilerini, kendi malzemelerinin tertibini diğer kütüphanelerin istifadesine hazır bulundurmalıdır.

21 — Genel kültürleri ve tarihî temayülleri yönünden CENTO Bölgesi millî kütüphaneleri arasında işbirliğine özel bir ihtiyaç vardır. Bu itibarla biz, bu maksadın temini için faaliyet gösterilmesini tavsiye ediyoruz. Maksadı gerçekleştirmek için yapılabilecek şeylerin bazıları şu yayınlar olabilir:

Bölge için

(I) Bir Kütüphaneler Rehberi,

(II) bir Kütüphanecilikte Kim Kimdir?

ve

(III) Kütüphane tatbikatı ile ilgili kurallar.

III. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ

1 -- CENTO Bölgesindeki her üniversitede teknik hizmetler yönünden merkezleştirilmiş bir idare sistemi ile birlikte, iyi stok edilmiş bir koleksiyona sahip ve iyi teşkilâtlandırılmış bir üniversite kütüphanesi bulunmalıdır. Her fakülte, fonksiyonlarını devam ettirmek için, kendi koleksiyonlarını muhafaza edebilir. Bununla birlikte, üniversite kütüphane müdürü, üniversite kütüphane sisteminin tamamı üzerinde idarî kudrete sahip olmalıdır.

2 — Üniversite kütüphanesi Müdürü, görevlerini tam ve pürüzsüz olarak başarmak için, ihtiyaçları ile mütenasip idarî ve malî kuvvete malik bulunmalıdır. Kütüphane binalarının plânlanmasında, ilk merhalede kütüphanecilerin fikri alınmalıdır.

3 — Üniversite kütüphanesinin bütçesi üniversitenin genel bütçesine oranla, elverişli olmalıdır.

4 — Kitap seçimi, bölümlerin işbirliği yoluyla, merkezî olarak yapılmalıdır.

5 — Dış literatür akımını serbest bırakacağı veçhile gümrük kurlarını kolaylaştırmak için gerekli kanunlar çıkarılmalıdır. **CENTO'nun bu meselenin incelenmesi hususunu bütün hükümetlerden istemesini tavsiye ederiz.**

6 — Üniversite kütüphanesinin malzemesi münasip şekilde tasnif edilmeli, kataloglanmalı ve bütün kullanıcılar için hizmete hazır tutulmalıdır.

7 — Üniversite kütüphanesi, öğretim kadrosu için olduğu kadar öğrencinin kullanması içindir ve kitaplara ulaşma serbest olmalıdır. Kütüphanenin çalışma gün ve saatleri, öğrencilerin kütüphaneyi tam olarak kullanmalarına imkân sağlayacak şekilde, elverişli olmalıdır.

8 — Kütüphane binalarının plânlanmasında kütüphanecinin ihtisası, hayatî olarak mütalâa edilmelidir.

IV. GENEL MESELELER :

Millî ve milletlerarası seviyede işbirliği fikri :

1 — Kütüphanelerarası işbirliği zarurîdir. Aşağıdaki hususlarda millî seviyedeki işbirliği zarurîdir :

- (a) Bölge kütüphaneleri bakımından,
- (b) Toplu kataloglar bakımından,
- (c) Kitap naşirleri ile işbirliğine girişmek bakımından,
- (ç) Kütüphanelerarası ödünçvermeler bakımından,
- (d) Devamlı bibliyografyalar yayımı bakımından ve
- (e) Herhangi bir kütüphanenin ne tip koleksiyonda ihtisaslaşması gerektiği gibi anlaşmalar bakımından.

2 — Milletlerarası seviyedeki işbirliğine şu bakımlardan ihtiyaç vardır :

- (a) Kütüphanelerarası ödünç verme,
- (b) Daha ucuz süreler için kütüphaneci mübadelesi,
- (c) Milletlerarası kuruluş ve konferanslara katılma,
- (ç) Kütüphanelerin ve fertlerin milletlerarası organizasyonlara katılması, ve

(d) Genel bir dile sahip bitişik ülkelerin millî yayımlarının randımanı az olduğu hallerde carî yayımların bir bibliyografyasının müşterek olarak hazırlanması hususuna işaret edilebilir.

3 — Teferruatlı birçok işbirliği meselesi karşısında, CENTO ülkeleri arasındaki işbirliği konusunda, millî ve milletlerarası alanlar dikkate alınmak üzere, bir CENTO konferansı toplanması gerektiği düşüncesindeyiz. Buna, âcil iş olmak bakımından, geniş rüçhan hakkı tanınmalıdır.

Kütüphanecilik Derneği :

4 — Meslekî teşkilât, meslek için rehber olucu ve birleştirici bir kuvvet olarak hareket ettiği nisbette kütüphanecilik mesleğinin mahiyetini, hizmetlerini ve ihtiyaçlarını meslekten olmyanlara tanıtan bir gayeye sahip olmalıdır. O, aşağıda teklif ve tavsiye edilen hususlarda kütüphanecilik mesleğinin refahının koruyucusu olarak hizmet görmelidir:

- (a) Kütüphanecilik eğitimi için standartlar,
- (b) Yaşama şartlarına uygun olarak değişen ücretler ve baremler,
- (c) Çalışma şartları, uygun ve değişik tatil programları,
- (ç) Kütüphane ihtiyaçları ile ilgili yeni alanlar,
- (d)
- (e) Kütüphane mevzuatı
- (f) Devamlı kütüphanecilik eğitimi ve yayın
- (g) Millî ve milletlerarası toplantılar yoluyla fikirlerin mübadelesi ve temsilciler için uygun malî tertiplerle ziyaretler.
- (h) Birlikten doğan kuvvetin hatırı için ülkedeki bütün kütüphanecilik teşekküllerine bir ebeveyn gibi hizmet etmesi gereken millî teşkilâta üyelik.

Öncü projeler :

5 — Öncü projenin çeşitli gayeleri vardır :

- (a) Modern kütüphane faaliyetinin değerini göstermek,
- (b) Kütüphaneciler için teşvik edici olarak hizmet etmek ve bir halk kütüphanesi hizmeti için gerekli ihtiyaçları takdir etmek,
- (c) Mahallî şartların müsaadesi nisbetinde öncü proje vasıtasıyla ortaya konulmuş fikirlerden herhangi birinin kabulünü ve adapte edilmesini teşvik etmek,
- (ç) Büyük güçlüklerle uğramış olan proje uzmanlarının görüş ufkunu genişletmek.

Bu sebeple, biz, bir halk kütüphanesi projesi yapılmasının, Bölgenin her ülkesinde kesin bir canlılık göstermesini tavsiye ederiz.

Kütüphanecilik eğitimi :

6 — Hukuk, tıp ve mühendislik gibi güçlü meslekler için istenilen akademik ehliyet derecesinin aynıının meslekî tahsil bakımından bir adaydan istenilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

7 — Meslek öncesi eğitimine gelince; dikkatle plânlanmış bir meslek öncesi eğitim programının, başka şekilde kazanabilecek bütün kötü itiyatların kaldırılmasındaki müsbet rolü inkâr edilmemekle birlikte, tıp, hukuk ve öğretmenlikteki gibi mahallî isteklere ve şartlara bağlı çok kısa bir meslek öncesi eğitimi teklif ediyoruz.

8 — Resmî ve meslekî tahsile gelince, büyük kısmı mecburî olan ve kütüphaneciliğin bütün alanlarını kapsayan bir kurs ve bütün fikir cereyanlarına rehberlik etmek suretiyle hizmet eden bir hizmet anlayışı ile birlikte keşif bir resmî tahsil devresi olmasını tavsiye ederiz. Bu eğitim, ilgili imtihanların karar (mükâfat) veya geçme derecesine dayanan bir diploma ile son bulmalıdır. Kütüphanecilik dernekleri, bu konuda, kütüphanecilik okulları ile işbirliği yapmaya teşvik edilmelidir. Burslar ve iş okulu plânları, okullar ve dernekler tarafından en ciddî şekilde ele alınmalıdır.

9 — Meslekî tahsili takip eden staj için, mükemmel kütüphane şartları içinde uzmanlaşmış kütüphaneciler nezaretinde, plânlı bir devre teklif ediyoruz. Ücretler, esas itibariyle, böyle bir staj devresinin sonunda arttırılmalıdır.

10 — Bu istekleri karşılamak için yeterli ve iyi yetişmiş elemanlara sahip kütüphanecilik okulları zarurî olacaktır.

Bu sebeple biz, CENTO Bölgesindeki ülkelerde kütüphanecilik okullarının kurulmasını ve yayılmasını tavsiye ediyoruz. Böyle okulların bütün öğrencilerine açık tutulması da tavsiyelerimizi arasındadır.

Günümüzde böyle imkânların eksikliği sebebiyle modern kütüphanecilik tekniği ile ilgili denizaşırı eğitim için daha birkaç yıla ihtiyaç olacaktır. Bu eğitim, özellikle, kütüphanecilik okullarındaki muktedir hocalar için gerekli olacaktır. **Bu sebeple biz, deniz aşırı eğitim için, mevcut fonları arttırmak üzere mümkün olan bütün adımların atılmasını (gerekli bütün merhalelerin aşılmasını) tavsiye ediyoruz. CENTO, bu proje için burs fonları tesisi hususunu dikkate almalıdır.**

Merkezî İdare Makamları :

11 — Kütüphaneler için, millî seviyede veya cyalet seviyesinde, kütüphane hizmetlerini düzenlemek ve ıslâh etmek üzere istişare ve kontrol yetkilerine sahip bir merkezî idare makamı bulunmalıdır. Onun fonksiyonları :

- (a) Yayın ve göze - kulağa hitap eden ortamlar aracılığı ile ülkenin kütüphanecilik bakımından görüşünü aksettirme,
- (b) Millî veya mahallî kütüphanecilik konuları ile ilgili teklifler,
- (c) Millî kütüphanecilik derneği ile daimî temas,
- (ç) Tavsiye ve talep edilmiş kütüphane surveyleri,
- (d) Bölge kütüphanesi surveyleri ni ihtiva etmelidir.

SONUÇ :

Üniversiteye, halk kütüphaneleri ve millî kütüphaneler, millî ve milletlerarası seviyelerdeki işbirliği fikri, kütüphanecilik dernekleri, öncü projeler, kütüphanecilik eğitimi ve merkezî idare makamları.. gibi konular seminerimizin esasını teşkil etmiştir ve biz sonucu bu konulara hasrettik.

Tavsiyelerimizin çoğunu, onları faydalı hâle getirmek için, mahallî kanun ve şartları düşünerek tahdit etmek zarurî olmuştur. Fakat, işbirliği konusundaki tartışmalarımızda büyük bir anlaşma imkânına kavuştuk. O kadar ki, Seminer raporunun «Genel Meseleler» diye adlandırılan bölümünde, bu faaliyet için, çok kuvvetli tavsiyelerde bulunduk.

Halk, millî ve üniversite kütüphanelerine ait asıl sonuç, seminerin onların gelişmelerine verdiği büyük önemle ilgilidir. Bu tavsiyelerin okunması, seminere katılanların düşüncesini takviye edecektir. Gerçekten, millî, halk ve üniversite kütüphaneleri arasında farklar vardır ve bu farklar, bâzı hallerde, gaye bakımından daha çok tahdit edilmiş kararları gerektirir.

Bir bilgi denemesi olarak seminerin öneminden, yalnız katılanlar bakımından değil, fakat müşahitler bakımından da şüphe edilemez. Kütüphanecilik meselelerini biraraya getirmek ve tartışmak için 5 ülkeden, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, İran, Pakistan ve Türkiye'den temsilcilerin katılmasını sağlayan CENTO'ya bu âni mümkün kıldığı için

teşekkür etmek isteriz ve bu mükemmel fırsatın CENTO tarafından tekrarlanacağını umarız.

Ayrıca, evsahibi ülke Türkiye'ye ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Kürsüsüne parlak (muhteşem) konukseverliği dolayısıyla; son olarak da hükûmetlerimize bizi seçtikleri için, teşekkürü borç biliriz.